

บทความวิจัย (ม.ค. – มิ.ย. 2562)
รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศก

ธารา นาคณรงค์, หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชายุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มภูมิภาค, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, e-mail narknarongthara@gmail.com, โทร.087-0059088

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศก 2) ศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศก โดยใช้การวิจัยแบบผสมวิธี ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1 ได้แก่ สมณะ สิกขามาตุและญาติธรรมจำนวน 1,671 คน ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากการใช้ตาราง Krejcie & Morgan และการสุ่มอย่างง่าย จำนวน 310 คน และกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวน 27 คน ผลการศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศกพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 51 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 20,001 บาทขึ้นไปและมีสถานภาพเป็นญาติธรรม ความคิดเห็นของชุมชนชาวอโศกส่วนใหญ่มีรูปแบบการพึ่งตนเอง ด้านความพอประมาณมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X} = 4.69$, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ ด้านคุณธรรม ($\bar{X} = 4.68$, S.D. = 0.53) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านเทคโนโลยี ($\bar{X} = 4.13$, S.D. = 1.03) และรูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศกพบว่าประกอบด้วย 13 ปัจจัย ได้แก่ 1.ด้านเทคโนโลยี (Technology : T) 2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E) 3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R) 4. ด้านจิตใจ (Mind : M) 5. ด้านกลุ่มคน-ระเบียบสังคม (Socio-Cultural : S) 6. ด้านความสมดุล (Balance: B) 7. ด้านความสามารถ (Ability : A) 8. ด้านเครือข่าย (Networking : N) 9. ด้านความพอประมาณ 10. ด้านความมีเหตุผล 11. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี 12. การมีความรู้ และ 13. ด้านคุณธรรม

คำสำคัญ: การพึ่งตนเอง, ชุมชนชาวอโศก, หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Received: May 25, 2018, **Accepted** June 6, 2018

Self Reliance Model of Asoke Community

Thara Narknarong, Ph.D. Student in Regional Development Strategy, Faculty of Humanities and Social Sciences,
Ubon Ratchathani Rajabhat University, e-mail narknarongthara@gmail.com, Tel.087-0059088

Abstract

The objective of this research were 1) study the self-reliant status of the Asoke community 2) to study the self-reliant model of the Asoke community 3) to remove the self-reliant model of the Asoke community. The research is a merge. Between qualitative methods The selection of key informants, 3 Buddhist monks totaling 27 persons, and quantitative methods. 310 samples were obtained by simple random sampling. The purpose of this research was to 1) study the self-reliant condition of the Asoke community 2) to study the self-reliant model of the Asoke community. The research is a merge. Between qualitative methods The selection of key informants, 3 Buddhist monks totaling 27 persons, and quantitative methods. 310 samples were randomly sampled. The study of self-sufficiency of Asoke community found that the Asoke community had to do something modest. All work must be simple and economical. Community members are self-reliant. Can meet the basic needs, such as the needs of their four factors and the community. Helping each other. Have a harmonious 1) T: Technology Technology 2)

E: Economic Economy 3) R: Resource Resource 4) M: Mind 5) Side S: Socio-Cultural 6) B: Balance, 7) A: Ability, 8) N: Networking, 9) Modesty, 10) Rationality, 11) Good Immunity. 13) The moral aspect when considering each side is found. The modest has the highest mean. The next is morality. The lowest mean is T: Technology.

Keywords: self-reliant pattern, asoke community, Sufficiency Economy philosophy

คำขอขอบคุณ: งานวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชายุทธศาสตร์การพัฒนากุมภัก, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

บทนำ

สังคมไทยในอดีตเป็นสังคมเกษตรกรรมมีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและมีความอุดมสมบูรณ์สมาชิกในสังคมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสอดคล้องและเป็นหนึ่งเดียว มีวิถีการดำรงชีวิตประเพณีวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่และภูมิปัญญาที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มากมายจากธรรมชาติมีการดำรงชีพอยู่บนฐานของเกษตรกรรมเพื่อยังชีพเป็นหลัก ในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในชุมชนจะเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ช่วยเหลือค้ำจุนซึ่งกันและกัน มีระบบเศรษฐกิจพื้นฐานคือการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันน้ำใจไมตรีสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียงภายในครอบครัวและชุมชน ความสำคัญของการพึ่งตนเองมีแนวคิดหลักคือ เน้นการรวมกลุ่มของชาวบ้านในระดับชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้าน โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยเป็นพื้นฐานในการทำกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับรูปแบบการผลิตของชุมชนชนบทแบบดั้งเดิมที่เป็นการผลิตแบบยังชีพหรือผลิตเพื่อกินเพื่อใช้หรือแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในชุมชน รูปแบบการผลิตนี้ทำให้สามารถอยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาทนภายนอกมากนักโดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมในชุมชน รวมทั้งแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นทางเศรษฐกิจได้ในระดับครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศในอนาคตต่อมาภาคเกษตรกรรมได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่ต้องการผลิตเพื่อการส่งออก โดยเกษตรกรต้องมีการขยายพื้นที่เพื่อการผลิต และพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่ จึงทำให้มีการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการทำเกษตรแบบดั้งเดิมมาเป็นการทำเกษตรแผนใหม่เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สูงขึ้น ทั้งนี้เพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐ ผลกระทบที่ตามมาคือปัญหาการมีหนี้สินของเกษตรกร เพราะต้องพึ่งพิงเทคโนโลยี ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยเคมียากำจัดศัตรูพืช เครื่องจักร และสิ่งเหล่านี้ก็เป็นสาเหตุทำให้การลงทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น ดังนั้น ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาที่เน้นแต่เรื่องความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย นอกจากปัญหาการเป็นหนี้สินแล้วยังเกิดปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานจากชนบทสู่เมืองและปัญหาอาชญากรรมอื่นๆ เป็นต้น (สมนึก ปัญญาสิงห์ 2557 : 121-138)

ความพยายามที่จะปลูกฝังการพึ่งพาตนเองของชุมชนเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะไม่ใช่เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงวิธีการเท่านั้น แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด ทักษะ และปรัชญาพื้นฐานของชีวิตด้วย ชุมชนที่มีแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตเพื่อการพึ่งตนเอง มีการทำเกษตรกรรมแบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ คือ การทำเกษตรโดยใช้ระบบเศรษฐกิจที่สะท้อนถึงกระบวนการซึ่งรวมเอาวัฒนธรรมเศรษฐกิจและเทคโนโลยีเข้าไว้ด้วยกัน สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน มีการผลิตปัจจัยในการดำรงชีวิตขึ้นเอง เมื่อมีมากพอจึงแปรรูปผลผลิตออกจำหน่ายเป็นสินค้าของชุมชน เพื่อให้ผู้คนได้ใช้ของดีปลอดสารพิษ และราคาถูก โดยการสร้างรากฐานเพื่อให้เป็นชุมชนแห่งการพึ่งพาตนเองนอกจากหลักการพึ่งตนเองแล้ว ชุมชนยังได้ใช้หลักกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านร่วมด้วย โดยการเปิดเวทีประชุมเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนกันรวมทั้งมีการเปลี่ยนแนวความคิดของชาวบ้านให้ทุกคนคิดว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นเป็นปัญหาของทุกคน ไม่ใช่ปัญหาของผู้ใดเพียงคนเดียว (เพ็ญศรี ฉรินัง : 2559 89-99)

ชุมชนขอโตก็มีเงื่อนไขและประโยชน์ของการพึ่งตนเอง คือ การที่คนหมู่มากอยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่ม เป็นชุมชน มีจิตสำนึกร่วม โดยช่วยเหลือกันและกันเป็นหลัก เพื่อจะให้แต่ละบุคคล ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยไม่ให้เป็นภาระของผู้อื่นมากเกินไปในทุกๆ ด้าน มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต ทั้งสอดคล้องและสมดุลกันระหว่างเทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ สังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น การพึ่งตนเองนี้จึงเป็นการมองปัญหาต่างๆ แล้วจึงตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง แต่การพึ่งตนเองก็ไม่ได้อาศัยเพียงบุคคลคนเดียวหรือกลุ่มเดียวเท่านั้นจะพึ่งตนเองได้ บางครั้งก็ต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือกลุ่มอื่นด้วย สอดคล้องกับการพัฒนาที่ยั่งยืนที่มีแนวทางให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะการมีศักยภาพในการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลและความยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้

รวมถึงมีองค์กรชุมชนเป็นองค์กรหลักในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีส่วนช่วยเสริมสร้างให้ชุมชนเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ต่อไปในอนาคต (พระมหารัตนนะ หงส์อินทร์ 2558 : 46)

การศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศกครั้งนี้จะทำให้ได้องค์ความรู้และแนวการปฏิบัติในการพึ่งตนเองอย่างชัดเจน สามารถนำไปใช้ขยายผลเพื่อการเผยแพร่แนวคิดการพึ่งตนเองให้แก่ชุมชนอื่นๆ ที่สนใจต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก
2. เพื่อศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ทราบสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก
2. ได้ทราบรูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method) ผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) ตัวแทนสมณะ 2) ตัวแทนสิกขมาตุ 3) ตัวแทนญาติธรรม จากพุทธสถานโอศก 9 แห่ง รวม 1,679 คน กำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 310 คน โดยใช้ตาราง Krejcie & Morgan และการสุ่มอย่างง่าย เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถามสภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก จำนวน 110 ข้อ มีค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 0.94 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.86 ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) โดยมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ตามแนวคิดของลิเคิร์ต (Likert) บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2551) กำหนดระดับความคิดเห็นออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่

- 5 หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
- 4 หมายถึง เหมาะสมมาก
- 3 หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
- 2 หมายถึง เหมาะสมน้อย
- 1 หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานรูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศกของปัจจัยแต่ละด้าน

ค่าเฉลี่ย 4.51-5.00	หมายถึง เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.51-4.50	หมายถึง เหมาะสมมาก
ค่าเฉลี่ย 2.51-3.50	หมายถึง เหมาะสมปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.51-2.50	หมายถึง เหมาะสมน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.50	หมายถึง เหมาะสมน้อยที่สุด

ระยะที่ 2 ศึกษารูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมายคือ ตัวแทนสมณะ สิกขมาตุและญาติธรรม จากพุทธสถานโอศก 3 แห่ง จำนวน 27 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง กำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือกพิจารณาจากจำนวนพรรษาและหน้าที่รับผิดชอบดูแลในชุมชนทั้งในกิจกรรมทางการผลิต การศึกษา ศาสนาและสังคม ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสัมภาษณ์ชนิด ไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) เกี่ยวกับรูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโอศก 13 ด้าน ได้แก่ 1.ด้านเทคโนโลยี (Technology : T) 2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E) 3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R) 4. ด้านจิตใจ (Mind : M) 5. ด้านกลุ่มคน-ระเบียบสังคม (Socio-Cultural : S) 6. ด้านความสมดุล (Balance : B) 7. ด้านความสามารถ (Ability : A) 8. ด้านเครือข่าย (Networking : N) 9. ด้านความพอประมาณ 10. ด้านความมีเหตุผล 11. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี 12. การมีความรู้ และ 13.ด้านคุณธรรม

สรุปผลการวิจัย

1. สภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโคกพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 51 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาปริญญาตรี การประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนโคกเท่ากับ 20,001 บาทขึ้นไปและมีสถานภาพเป็นญาติธรรม

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรจำแนกตามรายด้าน

ตัวแปร	\bar{X} .	S.D.	การแปลผล
1. ด้านเทคโนโลยี (Technology : T)	4.13	1.03	เหมาะสมมาก
2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E)	4.32	0.92	เหมาะสมมาก
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R)	4.46	0.76	เหมาะสมมาก
4. ด้านจิตใจ (Mind : M)	4.40	0.83	เหมาะสมมาก
5. ด้านกลุ่มคน-ระเบียบสังคม (Socio-Cultural : S)	4.57	0.67	เหมาะสมมากที่สุด
6. ด้านความสมดุล (Balance : B)	4.47	0.72	เหมาะสมมาก
7. ด้านความสามารถ (Ability : A)	4.47	0.72	เหมาะสมมาก
8. ด้านเครือข่าย (Networking : N)	4.35	0.85	เหมาะสมมาก
9. ด้านความพอประมาณ	4.69	0.54	เหมาะสมมากที่สุด
10. ด้านการมีเหตุผล	4.65	0.60	เหมาะสมมากที่สุด
11. ด้านภูมิคุ้มกันที่ดี	4.64	0.61	เหมาะสมมากที่สุด
12. ด้านการมีความรู้	4.58	0.61	เหมาะสมมากที่สุด
13. ด้านคุณธรรม	4.68	0.53	เหมาะสมมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยภาพรวม	4.40	0.83	เหมาะสมมาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ความคิดเห็นของชุมชนชาวโคกส่วนใหญ่มีรูปแบบการพึ่งตนเอง ด้านความพอประมาณมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด (= 4.69, S.D. = 0.54) รองลงมา คือ ด้านคุณธรรม (= 4.68, S.D. = 0.53) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้าน เทคโนโลยี (= 4.13, S.D. = 1.03)

2. รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโคก ผู้วิจัยได้ข้อสรุป ดังต่อไปนี้

1. ด้านเทคโนโลยี (Technology : T)
 - 1.1 มีเทคโนโลยีการผลิตแบบอินทรีย์ครบวงจร
 - 1.2 มีการใช้เทคโนโลยี รู้จักวางแผน ซ่อมแซมบำรุงรักษาและใช้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. ด้านเศรษฐกิจ (Economic : E)
 - 2.1 มีการวางแผนการจัดการเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.2 มีความรู้ความเข้าใจในระบบเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.3 มีการพัฒนาและแสวงหาข้อมูลในการจัดการเศรษฐกิจ
 - 2.4 มีการกำหนดราคาสินค้าและจัดทำรายงานการดำเนินการเศรษฐกิจชุมชน
 - 2.5 มีการสร้างกลุ่มคน พัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการเศรษฐกิจ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ (Resource : R)
 - 3.1 มีการวางแผนการใช้ทรัพยากร
 - 3.2 มีการกำหนดวัตถุประสงค์การใช้ทรัพยากร ควบคุมการใช้ประโยชน์
 - 3.3 สร้างการมีส่วนร่วมในการใช้ทรัพยากร
4. ด้านจิตใจ (Mind : M)
 - 4.1 ยึดมั่นคำสอนของศาสนา มีน้ำใจไมตรี ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีส่วนร่วมในกิจกรรมด้วยความเต็มใจ
 - 4.2 มีการพัฒนาตนเอง ศึกษาหาความรู้ ฝึกทักษะและปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ
5. ด้านกลุ่มคน-ระเบียบสังคม (Socio - Cultural : S)
 - 5.1 มีการปฏิบัติตามหลักของชุมชนโคกอย่างเคร่งครัด

- 5.2 มีหลักการและแนวปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข
- 5.3 มีการส่งเสริมการพัฒนาบุคคลในด้าน ความรู้ ทักษะ เจตคติ ความประพฤติ คุณธรรมจริยธรรม
6. ด้านความสมดุล (Balance : B)
- 6.1 มีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้สมดุลกับชุมชนในด้านทรัพยากร ภูมิทัศน์ เศรษฐกิจ และภูมิปัญญา
7. ด้านความสามารถ (Ability : A)
- 7.1 มีการพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การศึกษาและเทคโนโลยีอย่างสม่ำเสมอ
- 7.2 มีการวางแผนพัฒนาชุมชนและความสามารถของบุคคล
8. ด้านเครือข่าย (Networking : N)
- 8.1 มีการสร้างเครือข่ายโดยใช้ระบบส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้
- 8.2 มีการสร้างเครือข่ายการประกอบอาชีพ การทำงานร่วมกับชุมชนอื่น
9. ความพอประมาณ
- 9.1 มีความพอเพียง กินดี อยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี การผลิตและการบริโภคอยู่ในระดับพอเพียง
- 9.2 มีการปฏิบัติตนโดยใช้หลักทางสายกลาง
10. ด้านความมีเหตุผล
- 10.1 มีการตัดสินใจโดยการพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีเหตุผล รอบคอบ
- 10.2 มีการใช้หลักการมีเหตุตามความพอเพียงตามหลักวิชาการ กฎหมาย ศีลธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรม
11. ด้านภูมิคุ้มกันที่ดี
- 11.1 มีการเตรียมความพร้อมรับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ
- 11.2 มีการสร้างพื้นฐานด้านจิตใจ ความรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา
12. ด้านความรู้
- 12.1 มีความตระหนักในความรู้สรรพวิทยาต่างๆ ได้แก่ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ฯลฯ
- 12.2 รู้จักใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในชุมชน สร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน
13. ด้านคุณธรรม
- 13.1 ยึดมั่นคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต มีความเพียรเอื้ออาทร มิตรไมตรี
- 13.2 เสียสละ ละอบายมุข และปฏิบัติธรรมอย่างสม่ำเสมอ

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้านเทคโนโลยีอยู่ในระดับเหมาะสมมากนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศก มีการพัฒนาบุคคลให้สามารถดำรงชีวิตอย่างเป็นปกติสุข ด้วยการพึ่งตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือชุมชนชาวโศกมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเทคโนโลยี โดยมีเทคโนโลยีการผลิตแบบอินทรีย์ครบวงจร รู้จักวางแผน ซ่อมแซมบำรุงรักษา และการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยี เพื่อสร้างความสมดุลในเรื่องของการใช้เทคโนโลยีต่างๆที่เกิดขึ้นภายในชุมชนและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2550) ที่อธิบายว่า ชุมชนสามารถประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นการทำนาทำไร่ หรือรวมถึงการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน การติดต่อค้าขาย หรือแม้แต่การประกอบอาชีพด้านการบริการซ่อมเครื่องจักร เทคโนโลยียังหมายถึงของสมัยใหม่และของดั้งเดิมของท้องถิ่นที่เรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเทคโนโลยีพื้นบ้านทั้งหลายต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับเศรษฐกิจสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่แตกต่างจาก พระมหาสุทิตย อากาศโร (2547) ที่อธิบายว่า ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เกษตรและเทคโนโลยี มาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้า เช่น การใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ให้ผลผลิตสูง การใช้เครื่องจักรกลทางการเกษตรไถพรวนได้ลึกมากขึ้นทดแทนแรงงานจากสัตว์ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถผลิตได้ในทุกช่วงเวลาและมีผลผลิตอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการใช้สารเคมีทางการเกษตรจำพวกปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และฮอร์โมนพืชสังเคราะห์ ฯลฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สูงขึ้นในการลงทุน

ที่เท่าเดิม ในระยะเวลาเดิม เพื่อจะได้มีวัตถุดิบป้อนให้กับโรงงานอุตสาหกรรมและเป็นการประหยัดแรงงาน เนื่องจากแรงงานส่วนใหญ่หลังไหลไปสู่ภาคอุตสาหกรรม

2. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับเหมาะสมมากนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศก มีการจัดการเศรษฐกิจในชุมชนโดยใช้แนวทางระบบบุญนิยมในการปฏิบัติ เป็นการให้และการเสียสละอย่างแท้จริง โดยการให้หรือการเสียสละนี้ถือเป็นการ ให้ หรือ บุญสำหรับตนเอง ชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในระบบเศรษฐกิจ สมาชิกในชุมชนจึงเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจในชุมชนผสมผสานกับการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในชุมชน กระบวนการในการทำหน้าที่ต่างๆ ที่มุ่งสู่เป้าหมายของชุมชนที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรได้อย่างเฉลียวฉลาดและคุ้มค่า ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ(ประจำประเทศไทย) (2550) ได้อธิบายว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ และมีความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่ต้องมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการ ต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินงานทุกขั้นตอน แต่แตกต่างจากแนวคิดของ ปรีชา เปรมพงศ์สานต์ (2548) ที่อธิบายว่า การดำเนินงานด้านการจัดการเศรษฐกิจของชุมชนในระบบทุนนิยมอีกแบบหนึ่งที่ทำเนิกรในลักษณะองค์กรการผลิตการค้าเพื่อแสวงหาผลกำไร เพื่อทำรายได้มาจัดสรรให้กับสมาชิกอาจในรูปแบบจัดสรรเงินโดยตรง หรือรูปแบบการจ้างงานสวัสดิการ มีทั้งแบบจดทะเบียนเป็นทางการ และประเภทไม่เป็นทางการ อาทิ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มพัฒนาอาชีพที่มีหลักการพื้นฐานเหมือนกันคือ “เป็นของสมาชิกในชุมชน” รายได้ของธุรกิจชุมชนมาจากการผลิต การค้าหรือการบริการขององค์กร ไม่ใช่มาจากเงินช่วยเหลือของรัฐ หรือมาจากตลาดสงเคราะห์ที่ผู้ซื้อช่วยกันซื้อเพื่อช่วยเหลือผู้ผลิต

3. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับเหมาะสมมาก แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศก มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด โดยใช้ให้น้อย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดมีการวางแผนการใช้ทรัพยากร โดยคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้ให้ยาวนาน และก่อให้เกิดผลเสียหายน้อยที่สุด รวมทั้งต้องมีการกระจายการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างทั่วถึง และมีการสร้างความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ตลอดจนการให้ความร่วมมือทั้งทางด้านพลังกาย พลังใจ พลังความคิด ด้วยจิตสำนึกในคุณค่าของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรที่มีต่อชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ อภิชา พรเจริญกิจกุล (2558) ที่อธิบายว่า ทรัพยากรธรรมชาติเป็นลักษณะทางกายภาพอันได้แก่ ลักษณะทางภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ลักษณะแผ่นดิน หากเอื้ออำนวยจะเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการมีอยู่ของทรัพยากร และการดำรงชีวิตด้วยดีของคนในชุมชนและสภาพความมีอยู่ของทรัพยากร หากอุดมสมบูรณ์ย่อมเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการนำมาใช้ประโยชน์หรือการประกอบอาชีพ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร หากเป็นไปอย่างชาญฉลาด ระมัดระวัง มีประสิทธิภาพ จะก่อให้เกิดประโยชน์เหมาะสมต่อการพึ่งตนเองของชุมชน แต่แตกต่างจากแนวคิดของ วนิดา ตรงฤทธิชัย (2554) ที่อธิบายว่า การปลูกพืชเชิงเดี่ยวทำให้อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น เพื่อมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก ส่งผลทำให้ประชาชนตื่นตัวในการทำไร่ปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น มันสำปะหลัง อ้อย ปอ จึงเกิดการทำลายป่าและทรัพยากรธรรมชาติเพื่อหาพื้นที่ในการปลูกพืชเชิงเดี่ยวตามนโยบายรัฐบาล มีการใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ยาปราบศัตรูพืชเพื่อใช้เป็นฐานในการผลิตพืชผลทางการเกษตร

4. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้าน จิตใจอยู่ในระดับเหมาะสมมากนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศก ตระหนักถึงการให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชาวชุมชนและเครือข่ายนอกชุมชนมีการยึดมั่นคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด นอกจากจะเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตแล้วยังเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างเป็นสุขตามหลักของศาสนา มีการพัฒนาตนเองทั้งทางกาย วาจา และใจอยู่เสมอ คนในชุมชนต่างมีเมตตาริที่ต่อกัน ให้ความช่วยเหลือกันและกันในกิจกรรมต่างๆ เป็นการสร้างประโยชน์ต่างๆ ให้เกิดขึ้นกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ ฉวีวรรณ สุวรรณภา (2553) ที่ทำวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มิติทางศาสนา วัฒนธรรมประเพณี พบว่า ศาสนาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน บุคคลเมื่อมีความเชื่อและศรัทธาในสิ่งเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน การพัฒนาที่เน้นความเป็นชุมชน ให้ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้และเคลื่อนไหวภายใต้การ ให้ความสำคัญกับความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นหรือเมือง ซึ่งนอกจากจะต้องให้ประชาชนเข้า ไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ กิจกรรมด้านการเมือง การปกครองโดยเฉพาะรากฐานที่ ดีที่สุด คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของเมือง

หรือชุมชนท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่หรือที่ตนกำเนิด แต่แตกต่างจากแนวคิดของ ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2544) ที่กล่าวถึงโครงสร้างทางจิตใจของมนุษย์ไว้ว่า บุคคลที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางในการตัดสินใจกระทำ อาจจะทำอะไรที่มักคำนึงผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับเป็นส่วนใหญ่ โดยมีได้คำนึงว่าการกระทำนั้นจะส่งผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร การกระทำจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของจิตใจตน และสภาพแวดล้อมภายนอกไปพร้อมๆ กัน

5. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้าน กลุ่มคน และระเบียบสังคม อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศกทุกคนต้องถือศีล ศีลคือกฎและกติกาศงชุมชนชาวโศก มีความคิดเห็นที่ติดต่อกัน ชุมชนอยู่อย่างสาธารณะโศก คือกินอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน เงินที่ได้มาเข้ากองกลาง เป็นระบบสาธารณะโศก ถือเป็นกฎเป็นระเบียบของชุมชนชาวโศกที่ร่วมกันจัดตั้งขึ้น ลักษณะการปกครองภายในชุมชนโศก ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการกำหนดกฎระเบียบ นักบวชทำหน้าที่ถ่ายทอดคำสอนทางพุทธศาสนา ดูแลกฎระเบียบ และดูแลพฤติกรรมของฆราวาส ไม่ให้ออกนอกกรอบของศีล ฝ่ายฆราวาส ทำหน้าที่บริหารชุมชนตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ซึ่งสอดคล้องกับ กรมศิลปากร (2556) ที่อธิบายว่า การสร้างกลุ่มคนและกฎระเบียบที่ปฏิบัติตามเป็นการเสริมศักยภาพในการตัดสินใจของคน ให้เท่าทันต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และในวิถีปฏิบัติบนเงื่อนไขของความเป็นจริง ที่เหมาะสมสอดคล้องกับวัฒนธรรมและปรัชญาในการดำรงชีวิต เพื่อก้าวไปสู่การพัฒนาชีวิตที่ดีกว่าและมีพลังต่อรอง อันแข็งแกร่ง และร่วมมือที่จะสร้างสรรค์สังคมร่วมกันอย่างมีคุณภาพ แต่แตกต่างจากแนวคิดของ จิตติมา อานสกุลเจริญ (2558) ที่อธิบายว่า กลุ่มคนสังคมเมือง มีหลักเกณฑ์การพิจารณาสภาพทางสังคมของบุคคล ขึ้นกับฐานะทางเศรษฐกิจ อำนาจและความเกี่ยวข้องทางการเมือง และระดับการศึกษาซึ่งผิดจากเกณฑ์ของสังคมชนบท นอกจากนั้นแล้วโครงสร้างชนชั้นทางสังคมในเมือง คือประกอบด้วยกลุ่มคนที่เป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากตระกูลเก่าและขุนนาง ค่านิยมของคนเมืองนั้นจะเน้นหนักเรื่องอำนาจและความมั่งคั่ง มีความต้องการยกระดับตัวเอง จากชั้นสังคมเดิมไปสู่ชั้นที่สูงกว่า โดยอาศัยปัจจัยหลายประการ เช่น ฐานะทางการเงิน การศึกษา อำนาจทางการเมือง และสิทธิต่างๆ

6. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้าน ความสมดุล อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศกมีการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้สมดุลกับชุมชนในด้านทรัพยากร ภูมิทัศน์ เศรษฐกิจ และภูมิปัญญาการสร้างชุมชนเพื่อให้มีความสมดุลกับพื้นที่ เป็นเพราะชาวชุมชนโศกเป็นชุมชนแห่งเกษตรกรรม (กสิกรรมธรรมชาติ) ฉะนั้นการสร้างชุมชนให้เหมาะสมกับพื้นที่จึงมีความสำคัญ เพราะการทำกิจกรรมธรรมชาติในชุมชนจำเป็นต้องมี ดินที่ดี มีน้ำที่บริสุทธิ์ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก ส่วนเรื่องของระบบการจัดการผู้เชี่ยวชาญของแต่ละชุมชนจะผืนักกำลังกับสมาชิกในชุมชนในการจัดการ การทำกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกชนิด ซึ่งมีผลดีต่อสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค โดยไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และไม่ทำลายสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เพื่อสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค จึงทำกิจกรรมแบบไร้สารพิษ เพื่อเป็นอาหารคุณภาพ ปราศจากสารพิษแก่ผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิชาติ กิตติศักดิ์นาวิน, อีร์ศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ (2559) ที่อธิบายว่า คนในชุมชนร่วมกันศึกษาข้อมูลในชุมชนเพื่อให้รู้จักตัวเอง ชุมชน ทรัพยากรในชุมชน โลกภายนอก และรู้สาเหตุปัญหา ที่มาของผลกระทบต่าง ๆ แล้วร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหาและวางแผนป้องกันปัญหาที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงพัฒนาสิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการสร้างความสมดุลในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แล้วนำมาต่อยอดเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในชุมชนในทางที่ดีขึ้น ขณะเดียวกันต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชนให้มีความ “รู้จัก สามัคคี” มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน รอบคอบมีความเพียร มีสติปัญญา แต่แตกต่างจากแนวคิดของ พัชรา ผดุงสุนทรารักษ์ (2555) ที่อธิบายว่า ผลพวงจากการพัฒนาให้ทันสมัยด้วยกระแสบริโภคนิยมที่ไร้ขอบเขต ได้ทำลายระบบนิเวศจนเสียความสมดุล เกิดภาวะเรือนกระจกที่ส่งผลกระทบต่อดินฟ้าอากาศทั่วโลก ฤดูกาลที่เคยหมุนเวียนตามวงจรธรรมชาติดังกลับไม่อาจคาดหมายได้ในปัจจุบัน การบริหารประเทศ ด้วยการรวมความเจริญทุกอย่าง ด้านไว้ในเมืองหลวงเพียงแห่งเดียว เป็นการพัฒนาที่มีความเสี่ยงสูง โดยเฉพาะเมื่อเกิดภัยพิบัติ แม้ว่าข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับภัยพิบัติเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป แต่ผู้บริหารประเทศไม่ตระหนักในการเตรียมเผชิญปัญหาและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบที่เกิดในวงกว้าง ไม่มี แผนแก้ปัญหาในระยะยาวเกิดความเหลื่อมล้ำที่ขาดหลักธรรมาภิบาล และประเมินสถานการณ์ที่ คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงต่อการเผชิญกับภัยพิบัติที่นับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ

7. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศก ด้าน ความสามารถ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศก มีการพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การศึกษา เทคโนโลยี และมีการวางแผนพัฒนาชุมชนและความสามารถของบุคคลการปลูกฝังความเป็นจิตสาธารณะโดยใช้ศีลเป็นตัวขับเคลื่อนให้กับ

สมาชิกในชุมชนแทบทุกคนในชุมชน การสร้างจิตสำนึกที่ดีในการปฏิบัติงานของของชาวชุมชนให้เต็มประสิทธิภาพนั้นจะส่งผลดีทั้งทางด้านจิตใจและส่งผลดีต่อเป้าหมายที่ทางชุมชนได้กำหนดขึ้น การปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีเป้าหมายในการทำงานชัดเจน มีความรับผิดชอบในการทำงาน งานที่ทำงานออกมาจะเป็นงานที่มีคุณภาพสูงสุด อีกทั้งชาวชุมชนก็ยังมีความสำคัญที่ดีในการช่วยดูแลทรัพยากรและทรัพย์สินของชุมชน คนชาวชุมชนต้องมีความอดทน รอบคอบ มีทักษะในการฝึกและสอนคนให้เป็น รู้จักที่จะติดตามผลการปฏิบัติงานงาน เมื่อชาวชุมชนได้มอบความรับผิดชอบในการทำงานเป็นที่เรียบร้อยและชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน (2555) ที่อธิบายว่า การรวมกลุ่มของคนจำนวนมาก ยึดหลักความมีศักดิ์ศรี และศักยภาพของประชาชน และเปิดโอกาสให้ประชาชนใช้ศักยภาพที่มีอยู่ให้มากที่สุด ความสามารถที่จะปรับปรุงพัฒนาตนเองได้ จึงต้องให้โอกาสประชาชนในการคิด วางแผน เพื่อแก้ปัญหาชุมชนด้วยตัวของเขาเอง ยึดหลักการพึ่งตนเองของประชาชน ประชาชนพึ่งตนเองได้ โดยการสร้างพลังชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชน แต่แตกต่างจากแนวคิดของ สีสะหวัน วงศ์กตัญญู (2558) ที่อธิบายว่า การเตรียมความพร้อมของประชาชน และการมีส่วนร่วมในการวางแผนจากทุกระดับ ตั้งแต่จากระดับรากหญ้าไปถึงระดับบน (Bottom Up) ยังมีความจำเป็นอย่างมากที่จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงประเทศเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาประเทศให้พ้นจากสถานะความเป็นประเทศที่ยากจน องค์กรที่ดี การพัฒนาประเทศยังคงประสบปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขที่สำคัญคือ ปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท ทำให้ประชาชนยังไม่มีความพร้อมต่อการที่จะได้รับการพัฒนา เช่น การศึกษา ความรู้ความเข้าใจทางวิชาการ และเทคโนโลยี เส้นทางคมนาคมเข้าสู่ตัวหมู่บ้านในชนบท การติดต่อสื่อสาร การประสาน งานของหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น

8. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศกด้าน เครือข่าย อยู่ในระดับเหมาะสมมากนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศกมีการสร้างเครือข่ายโดยใช้ระบบส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมการเรียนรู้ การประกอบอาชีพ การทำงานร่วมกับชุมชนอื่นการสร้างเครือข่ายจัดระบบส่งเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่องเป็นเพราะคุณงามความดีของบุคคลที่กระทำลงไปด้วยความมีสำนึกดีในจิตใจ โดยได้ยึดถือปฏิบัติจนเป็นความเคยชินกันมายาวนาน อันเป็นลักษณะนิสัยของคนดีที่พึงประพฤติปฏิบัติจนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่สังคมถูกต้องตามจารีตประเพณีของตนเองผู้อื่นและสังคมโดยรวม มีการสร้างเครือข่ายการส่งเสริม การเรียนรู้การประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตเป็นเพราะทางชุมชนได้สร้างนวัตกรรมและเครือข่ายด้านการศึกษาเรียนรู้ชุมชน จะสามารถจัดวางระบบการเรียนรู้และทำให้แหล่งทรัพยากรทางความรู้ตลอดจนแหล่งประสบการณ์ทางสังคมในชุมชนมีระบบบริหารจัดการเพื่อได้ความรู้และความคิดสำหรับเป็นปัจจัยแวดล้อมส่งเสริมและเอื้อต่อความริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ร่วมกันของชุมชนมากยิ่งขึ้น เช่น แหล่งภูมิปัญญาชุมชน มีวิธีให้ความรู้สื่อสาร และนำเสนอข้อมูลเพื่อการศึกษาเรียนรู้แก่ชุมชน ตลอดจนกลุ่มเป้าหมายกลุ่มต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ สุวิดา แสงสีหนาท (2549) ที่อธิบายว่า การพึ่งตนเองตามแนวคิดชุมชนนิยมชุมชนจะต้องประสานเชื่อมโยงกับชุมชนอื่นและรับผิดชอบต่อสังคมในภาพรวม และยอมรับกฎหมายของประเทศและจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมประจำท้องถิ่นนั้นๆ และหาแนวทางประยุกต์เรื่องดังกล่าวเข้ากับแนวทางชุมชน โดยยังคงรักษาหลักการของชุมชนเอาไว้ การผสมผสานดังกล่าวเพื่อผลในการยอมรับจากชุมชนรอบข้างและทำให้ชุมชนสามารถคงอยู่ได้ แต่แตกต่างจากแนวคิดของ วิทยา เรืองฤทธิ์ และสอง ฉาง เขียะ (2555) ที่อธิบายว่า ในทางปฏิบัติยังไม่ค่อยมีการวินิจฉัยถึงความสามารถที่แท้จริงของเครือข่ายกันเท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้จึงได้พยายามที่จะปิดช่องทางวรรณกรรมมาสู่การพิจารณาเชิงประจักษ์ถึงอิทธิพลของเครือข่ายลำดับชั้นเมืองต่อการก่อตัวของระบบชุมชนในภูมิภาคต่างๆ เพื่อค้นหาขีดความสามารถของเครือข่าย ที่มีผลต่อการเกิดขึ้นของชุมชนและเมือง

9. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองชุมชนชาวโศก ด้านความพอประมาณ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวโศกมีความพอเพียง กินดี อยู่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี การผลิตและการบริโภคอยู่ในระดับพอเพียงและปฏิบัติตนโดยใช้หลักทางสายกลางของชุมชนความพอดีที่ไม่น้อยเกินไป ไม่มากเกินไปโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ก็คือความพอเพียง ทำให้เป็นการหมดกิเลสและเสียสละออกไป ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ พรนิภา จันทน์น้อย (2552) ที่อธิบายว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น จะต้องยึดหลักใน 2 เรื่อง คือ 3 ห่วงอันประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และ 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย เงื่อนไขความรู้ เงื่อนไขคุณธรรม หรือยึดตามหลักทางสายกลาง ไม่ตั้งไป ไม่หย่อนไป ต้องมีจิตอาสา เพราะเศรษฐกิจพอเพียง เป็นเรื่องของทุกคนในชุมชน ดังนั้น ทุกคนในชุมชนต้องรู้จักการพึ่งตนเองและรู้จักตนเอง แต่แตกต่างจากแนวคิดของ จุฑาพรรณ์ ผดุงชีวิต (2550) ที่อธิบายว่า ระบบเศรษฐกิจกระแสหลัก ยิ่งก้าวหน้าก็ยิ่งแสวงหาอย่างกว้างขวางขึ้น เราทราบดีว่าจุดมุ่งหมายในการผลิตคือการสนองความต้องการบริโภคซึ่งเป็นเสมือนเหรียญหน้าสองของเศรษฐกิจ การบริโภคซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์หมายถึงการใช้สิ่งของและบริการทุกอย่างอาจแยกได้เป็นสองส่วนคร่าวๆ คือ ส่วนที่สนองความจำเป็นและส่วนที่เกินความจำเป็น เศรษฐกิจกระแสหลัก

ผลักดันให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ที่เป็นเช่นนั้นเพราะสังคมตะวันตกต้องการบริโภคเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ไม่ว่าจะการบริโภคนั้นจะจำเป็นหรือไม่ก็ตาม การกระทำเช่นนั้นมาจากฐานความคิดที่ยึด “การแสวงหาความสุข” เป็นเป้าหมายของชีวิตถึงขนาดจารึกไว้ในเอกสารของการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาและเขาเชื่ออย่างแน่นแฟ้นว่าการบริโภคมากขึ้นจะทำให้เกิดความสุขมากขึ้น

10. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศก ด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวอโศกมีการตัดสินใจโดยการพิจารณาจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง มีเหตุผล รอบคอบ ใช้หลักการมีเหตุตามความพอเพียงตามหลักวิชาการ กฎหมาย ศีลธรรมจริยธรรม และวัฒนธรรมการพิจารณาที่จะดำเนินการใดๆด้วยความถี่ถ้วน เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข จำเป็นจะต้องเป็นผู้มีน้ำใจ มีเมตตาต่อเพื่อนร่วมชุมชนด้วยการเอาใจเขามาใส่ใจเรา คิดถึงผู้อื่น และแสดงต่อผู้อื่นเหมือนที่ต้องการให้คนอื่นแสดงต่อตนเอง สามารถทำดีต่อผู้อื่นได้ โดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เสียสละ สติปัญญา กำลังกาย และเวลา เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ นพพร จันทรนาชู (2559) ที่อธิบายว่า การดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของสังคมไทยเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์โดยอาศัยหลักของความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต แต่แตกต่างจากแนวคิดของ วีระชัย โกแวร์ (2558) ที่อธิบายว่า สังคมปัจจุบันอยู่ภายใต้กระแสแห่งความเร่งรีบขณะที่ชีวิตประจำวันเต็มไปด้วยความสับสนวุ่นวายและสลับซับซ้อนอย่างมาก เราถูกสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมบีบบังคับให้ต้องเสี่ยงรีบตัดสินใจ แม้จะรู้ว่าเสี่ยงอย่างมาก แต่ดูเหมือนว่าคนเรามักขาดสติและปล่อยให้อารมณ์พาไป ลงมือทำก่อนที่จะคิดให้ถี่ถ้วนเสียก่อน หลังจากที่ลงมือทำโดยขาดสติยังคิดแล้วจึงรู้สึกว่าจะทำไมไม่คิดให้ดี คิดให้รอบคอบเสียก่อน

11. จากผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศก ด้านภูมิคุ้มกันที่ดี อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่า ชุมชนชาวอโศกได้คำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับชุมชน จึงเกิดความตระหนักและให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างมาก เช่น การลดปัจจัยเสี่ยงพื้นฐานลดปัจจัยเสี่ยงการทำการเกษตรในช่วงฤดูที่ขาดแคลนน้ำหรือไม่สอดคล้องกับภูมิอากาศ การลดปัจจัยเสี่ยงด้านการใช้ที่ดินที่ไม่สอดคล้องกับสมรรถนะของดิน การลดปัจจัยเสี่ยงด้านการใช้พันธุ์พืชที่ไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศและทรัพยากรดิน เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิศักดิ์ ธีระวิศิษฐ์ (2553) ที่อธิบายว่า กระบวนการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับคนในชุมชน เป็นรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากฐานของสถาบันทางศาสนาและวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน แนวทางในการพัฒนาเสริมสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนจึงต้องมีศาสนาเป็นตัวขับเคลื่อนทำหน้าที่ขัดเกลาดูแลชุมชนให้อยู่รอดได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่แตกต่างจากแนวคิดของ วชิรวิชัย สิริชัยพงศ์กุล, วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย (2556) ที่อธิบายว่า ความต้องการบริโภคเกินความจำเป็นเพิ่มขึ้นแบบไม่หยุดยั้งเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งจูงใจให้คนเราพยายามสร้างความร่ำรวยและผลักดันให้เศรษฐกิจขยายตัวต่อไปเพื่อสนองการบริโภคนั้น เป็นต้นต่อสำคัญยิ่งของปัญหาโลก การวิจัยในสังคมตะวันตกได้พิสูจน์แล้วว่า หลังจากบุคคลมีสิ่งจำเป็นซึ่งอาจแสวงหาได้อย่างครบถ้วนเมื่อมีรายได้ในระดับชนชั้นกลางของสังคมตะวันตก การบริโภคเพิ่มขึ้นและการร่ำรวยเพิ่มขึ้นต่อไปจะมีทำให้เกิดความสุขเพิ่มขึ้นตามไปด้วยนั้นเป็นการชี้ชัดว่า เป้าหมายของการบริหารจัดการเศรษฐกิจไม่ควรยึดการขยายตัวสูงสุดและอย่างต่อเนื่องเป็นเป้าหมายหลัก หากยึดการให้ประชาชนทุกคนมีงานทำและมีรายได้อย่างต่ำเพียงพอสำหรับสนองความจำเป็นของชีวิต

12. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวอโศก ด้านการมีความรู้ อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่าชุมชนชาวอโศกตระหนักถึงการมีความรู้ในแขนงต่างๆ เพื่อนำมาซึ่งการพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดี รวมทั้งมีความรอบคอบ ระมัดระวังในสิ่งที่กระทำอยู่ให้เป็นไปในทางที่ควรอยู่เสมอ และไม่ยอมพลัดโอกาสในการทำความดี ตระหนักดีถึงสิ่งที่จะต้องทำ ถึงกรรมที่ต้องเว้นเสียใจสำนึกอยู่เสมอในหน้าที่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ชินินทร์ เวสสินนท์, สมบูรณ์ ขาวชายโขง, และธวัชชัย คุณวงษ์ (2552) ที่อธิบายว่า การสร้างกระบวนการในการดำรงตนอยู่กับชุมชนท้องถิ่นผ่านกระบวนการจัดการความรู้ การจัดการเชิงยุทธศาสตร์ และการจัดการทรัพยากร เพื่อนำไปสู่เป้าหมายการมีอยู่มีกิน ผ่านมิติของการพึ่งตนเอง การมีสภาพแวดล้อมที่สมดุล และชุมชนเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ แต่แตกต่างจากแนวคิดของ ทศนินยา บริพิศ (2557) ที่อธิบายว่า มนุษย์มีการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความรู้ออกไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด การเรียนรู้ที่ได้จากรุ่นสู่รุ่นก่อเกิดเป็นวัฒนธรรม หากแต่วัฒนธรรมนั้นเป็นไปในลักษณะแบบอ่อนหรือแบบแข็ง ลักษณะของวัฒนธรรมแบบอ่อน คือ วัฒนธรรมที่ได้ริเริ่มนำมาใช้ ซึ่งมีลักษณะที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายตามสถานการณ์ และไม่ยั่งยืน ส่วนลักษณะของวัฒนธรรมแบบแข็ง คือ วัฒนธรรมที่มีการใช้อย่างยาวนาน ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายๆ แต่มีสิ่งที่จะเปลี่ยนแปลง ความคิดเห็นของคนไทยในปัจจุบันนั้น คือ เทคโนโลยี เมื่อประเทศต้องปรับตัวให้เข้ากับยุคของข้อมูลข่าวสารหรือยุคของโลกาภิวัตน์ ทั้งสังคม วัฒนธรรม

ซึ่งประเทศได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมาย ซึ่งมีผลทำให้คน ชุมชน สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงและเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างเป็นเป็นพลวัตร

13. จากผลการวิจัยที่พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศก ด้านการมีคุณธรรม อยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุดนั้น แสดงให้เห็นว่าชุมชนชาวโศกซึ่งมีเครือข่ายเป็นชุมชนขนาดใหญ่ทั่วประเทศนั้นได้มีระบบคุณธรรมในการอยู่ร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดยจะสร้างคนที่มีคุณธรรม คนที่มีจิตใจโอบอ้อมอารี มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เบียดเบียน คนที่มีคุณธรรม จะรักความยุติธรรมและมีความเมตตาต่อผู้อื่นเสมอ มีความเมตตาและกรุณา ความรักใคร่ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ ทำมาหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต มีความสำรวมระวัง รู้จักยับยั้งควบคุมในทางกามารมณ์ ไม่ให้หลงไหลในรูป รส กลิ่น เสียง และสัมผัส ชาวชุมชนเป็นผู้มีสัจจะ ความซื่อตรงสดีสัมปชัญญะ และรู้ตัวอยู่เสมอ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักคิด รู้สึกรู้สีกว่า สิ่งใดควรกระทำ สิ่งใดไม่ควรกระทำ และระวังมิให้ตนเองมีความมัวเมาและประมาท ซึ่งสอดคล้องกับ ธเนศ ปานหัวไผ่ (2557) ที่อธิบายว่า การดำเนินชีวิตที่มีความสุขในยุคที่สังคมเศรษฐกิจที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน หากว่าเรานำเอาหลักคุณธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิต ก็จะจุดประกายความคิดให้เกิดความขยันหมั่นเพียรหาเลี้ยงชีพด้วยสัมมาอาชีพะ ไม่ไปเบียดเบียนผู้อื่น รวมถึงไม่เป็นภัยต่อตนเองและสังคม แต่แตกต่างจากแนวคิดของ กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์ (2556) ที่อธิบายว่า การสร้างความเป็นมนุษย์ ตามทัศนะของพุทธศาสนาและโลกตะวันตกซึ่งมีแนวคิดคล้ายกันว่า มนุษย์ไม่ใช่เพียงสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ด้วยสัญชาตญาณเท่านั้น แต่ควรจะมีคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คือการมีคุณธรรม เช่น มีความรับผิดชอบเห็นคุณค่าของสิทธิมนุษยชน มีเมตตาและความยุติธรรม ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์สร้างได้ด้วยกระบวนการขัดเกลาทางสังคมจากสถาบันต่างๆ แต่สภาพปัจจุบันการแสดงออกของมนุษย์ส่วนใหญ่ยังไร้ความเมตตา และเต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เพราะเน้นวัตถุนิยมมากเกินไป สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างความเป็นมนุษย์ที่ยังไม่สมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนชาวโศก ในด้าน เทคโนโลยี เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ จิตใจ กลุ่มคน ระเบียบสังคม และตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันที่ดี การมีความรู้ และการมีคุณธรรม เป็นแบบอย่างการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ควรมีการส่งเสริมให้ชุมชนอื่นๆ มาเรียนรู้แล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับบริบทของตน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป การที่ชุมชนชาวโศกมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้ ส่วนหนึ่งเกิดจากชุมชนมีเครือข่ายชาวโศกเชื่อมโยงกัน ดังนั้นจึงควรมีการศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาและวิธีการดำเนินงานของเครือข่าย ในอีกด้านหนึ่ง ควรศึกษาเปรียบเทียบการพึ่งตนเองของชุมชนโศกกับชุมชนพึ่งตนเองแห่งอื่นๆ เพื่อสร้างทางเลือกในการพัฒนาทั้งตามแนวทางของชุมชนชาวโศกและแนวทางของชุมชนพึ่งตนเองอื่นๆ ด้วย

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. ภารกิจของกรมศิลปากรกับยุทธศาสตร์ประเทศ. 2554. วันที่ค้นข้อมูล 19 พฤษภาคม 2561. จากเว็บไซต์ :

<http://www.finearts.go.th>

กิ่งแก้ว ทรัพย์พระวงศ์. (2556). การสร้างความเป็นมนุษย์ : สมบูรณ์แล้วหรือ?. วารสารนักบริหาร, ปีที่ 33 ฉบับที่

2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2556, หน้า 26-34

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (ประจำประเทศไทย). รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย: เศรษฐกิจ

พอเพียงกับการพัฒนาคน. 2550. วันที่ค้นข้อมูล 15 พฤษภาคม 2561. จากเว็บไซต์

<http://www.un.or.th/th/staff/>

จิตติมา อานสกุลเจริญ. (2558). ชนชั้นและยุคสมัยการเมืองการปกครองไทย. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, ปีที่ 5

ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2558, หน้า 166-167

จุฑาพรรธน์ ผดุงชีวิต. (2550). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง : การตีความเชิงวิพากษ์ว่าด้วยวิถีทางวัฒนธรรมจากมุมมองหลัง

สมัยใหม่. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 47 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2550, หน้า 1-44

ฉวีวรรณ สุวรรณภา. (2553). การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยมิติทางศาสนา วัฒนธรรมและประเพณี.

วารสารบัณฑิตศึกษา, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2553, หน้า 11-12

ชนินทร์ วะสินนท์, สมบูรณ์ ชาวชายโงง, และธวัชชัย คุณวงษ์. (2552). คนรุ่นใหม่กับการจัดการท้องถิ่นอย่าง

- ยั่งยืน. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มีนาคม 2552, หน้า 75-86
ดวงเดือน พันธมนาวิน. ทฤษฎีทางจริยธรรม : การวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานทหารผ่านศึก. 2544.
ทัศนีย์ บริพิศ. (2557). วัฒนธรรมบริโภคนิยม ทุนนิยมและสัญญา. วารสารอาศรมวลัยลักษณ์, ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน
มกราคม-มิถุนายน 2557, หน้า 39-42
ธเนศ ปานหัวไผ่. (2557). ศึกษาวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ : กรณีศึกษาพระธรรมสิงหบุราจารย์ (จรัญ
ฐิตธมฺโม). วารสารมนุษยศาสตร์, ปีที่ 21 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2557, หน้า 193-216
นพพร จันทรนาชู. (2559). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารศึกษาศาสตร์, ปีที่ 14 ฉบับที่ 2
ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม 2559, หน้า 64-73
บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ. การเขียนรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์. กรุงเทพฯ : จามจุรีโปรดักท์. 2551.
ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2548). การพัฒนาสังคม : แนวคิด ทฤษฎี และยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : ศูนย์
ศึกษาเศรษฐกิจการเมืองคณะเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548.
พรนิภา จันทรน้อย. (2552). การดำเนินชีวิตกับเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, ปีที่ 3 ฉบับที่ 1
ประจำเดือนมกราคม-มีนาคม 2552, หน้า 12-23.
พัทธา ผดุงสุทธารักษ์. (2555). ผลงานสร้างสรรค์ ประติมากรรมชุด ผิดที่ผิดทาง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยทักษิณ, ปีที่ 25
ฉบับที่ 3 ประจำเดือนกรกฎาคม-กันยายน 2555, หน้า 147-155
พระมหาธันยะ หงส์อินทร์. (2558). ผ้าไตรจีวร : การศึกษาภูมิปัญญาความเชื่อและการผลิตเพื่อเศรษฐกิจชุมชนแบบบุญนิยม
กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิตสาขาวัฒนธรรมศาสตร์. มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม. 2558.
พระมหาสุทธิชัย อากาศโร. นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อ
ชุมชนเป็นสุข (สรส.). 2547.
เพ็ญศรี ฉรินัง. (2559). “การพัฒนาชุมชน : แนวคิด ขอบข่าย และหลักในการปฏิบัติของนักพัฒนา”. วารสารวิชาการ
มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม
2559, หน้า 89-99
วชิรวิชัย สิริชัยพงศ์กุล, วรอนงค์ โกวิทเสถียรชัย. (2556). เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์. วารสารการจัดการธุรกิจ,
ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2556, หน้า 98-120
วนิดา ดุรงค์ฤทธิชัย. (2554). การพัฒนาเกษตรทดแทน : กรณีศึกษาจากหน่วยสุขภาพในเขตภาคกลาง. วารสารมหาวิทยาลัย
หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2554, หน้า 47-66
วิทยา เรืองฤทธิ์ และ ฮอง ฉาง เขี้ยว. (2555). จากแหล่งศูนย์กลางของสถานีสู่แหล่งศูนย์กลางของกระแสการไหล : หลักฐาน
หนึ่งจากภูมิภาคเมืองโคราช, การใช้วิธีทางเครือข่าย. วารสารพัฒนบริหารศาสตร์, ปีที่ 52 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน
มกราคม-เมษายน 2555, หน้า 137-157
วีรชัย โกวแวร์. (2558). ผึกคิด. วันที่ค้นข้อมูล 10 พฤษภาคม 2561. จากเว็บไซต์ <http://www.romyenchurch.org>
สมนึก ปัญญาสิงห์. (2557). การพัฒนาตนเองและตัวชี้วัดความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวเกษตรกรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจ
พอเพียงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 31 ฉบับที่ 3 ประจำเดือน
กันยายน-ธันวาคม 2557, หน้า 121-138
สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีและกลยุทธ์การพัฒนาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2550.
สีสะหวัน วงศ์กัตถัญญ. (2558). ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนโดยการพึ่งตนเองของประชาชน กลุ่มครัวเรือนทำไร่
หมุนเวียน : กรณีศึกษา บ้านโนนสมบูรณ์ เมืองวิไลบุรี แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชน
ลาว. วารสารบัณฑิตศึกษา, ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-เมษายน 2558, หน้า 91-100
สุวิดา แสงสีหนาท. “ชุมชนใหม่ลายคราม : ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาประเทศไทย” ใน 99 ปีพุทธทาสภิกขุ ศาสนา
กับฟิสิกส์ใหม่. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. 2548.
สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2548.
กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2548.
อภิชา พรเจริญภักกุล. (2558). บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอำเภอดอนตูม

จังหวัดนครปฐม. วารสารรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 ประจำเดือนมกราคม-มิถุนายน 2558, หน้าที่ 122-123

อภิชาติ กิตติศักดิ์นาวิน, อิศศักดิ์ อุ่นอารมย์เลิศ. (2559). การพัฒนาตัวแบบการจัดการนวัตกรรมภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัยมหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2559, หน้าที่ 103-115

อภิศักดิ์ ธีระวิศิษฐ์. (2553). การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครัวเรือนอีสานในยุคโลกาภิวัตน์. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ 27 ฉบับที่ 2 ประจำเดือนกรกฎาคม-ธันวาคม 2553, หน้าที่ 3-27

